

ไทรทัศน์ “อำเภอแก่น”

การขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาคความยากจนเชิงพื้นที่ ผ่านกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม
ในระดับ “อำเภอ” ซึ่งเชื่อมโยงถึงผู้กระทำการ ท้องถิ่น จังหวัด และประเทศ

โครงการการพัฒนากระบวนการสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับ
แพลตฟอร์มขจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำระดับจังหวัด
และขับเคลื่อนโมเดลแก่นระดับโครงการ ปี 2568

ไชรส์ ‘อำเภอกำกัน’

ISBN : 978-616-95174-6-7

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ผู้เขียน

พงษ์เทพ บุญกล้า

อุบล สวัสดิ์ผล

ถนนอมสิน พลาภา

บรรณาธิการ

ถนนอมสิน พลาภา

คณะผู้จัดทำ

ถนนอมสิน พลาภา

อุบล สวัสดิ์ผล

อ. ดร.มนตรี พิมพ์ใจ

ดร.ยุทธนา วงศ์โสภา

ผศ. ดร.ปณิธิ บุญสา

จุติมาพร พลพงษ์

วรรณช จันทะบุรณ์

พิมพ์ครั้งแรก :

มีนาคม 2569

จำนวนพิมพ์ :

100 เล่ม

พิมพ์ที่ :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น

123 หมู่ 16 ตำบลในเมือง อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น 40002

จัดพิมพ์โดย

โครงการพัฒนาระบบสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับ
แพลตฟอร์มขจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำระดับ
จังหวัดและการขับเคลื่อนโมเดลแก้จนระดับโครงการ ปี 2568,
สมาคมวิจัยและนวัตกรรมเพื่อชุมชน

ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก

หน่วยบริหารจัดการทุนด้านการพัฒนาพื้นที่

สำนักงานเร่งรัดการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มความสามารถ
การแข่งขันและการพัฒนาพื้นที่ (องค์การมหาชน)

คำนำ

หนังสือเล่มนี้อธิบายกลไกการขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอแก่จน’ ซึ่งเป็นโมเดลการทำงานเชิงรุกที่เน้นการใช้ฐานข้อมูลที่แม่นยำระดับตัวตนและพิกัดของครัวเรือนยากจน ช่วยให้เข้าถึงความช่วยเหลือได้อย่างตรงจุด โดยกระบวนการอาศัยความร่วมมืออย่างเป็นระบบระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น-อำเภอ-จังหวัด โดยเน้นการทำงาน ‘ระดับอำเภอ’ เป็นหน่วยปฏิบัติการหลักในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่และทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจน พร้อมทั้งมุ่งเน้นการสร้างตัวแบบโมเดลแก้ไขปัญหายากจนที่ยืดหยุ่น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนในระดับฐานราก และเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายให้ภาครัฐได้นำไปปรับใช้หรือออกแบบกลไกการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ต่อไป

สารบัญ

หน้า

เกริ่นนำ	1
บทที่ 1 ‘พื้นที่อำเภอกำแพง’: การใช้แพลตฟอร์มการจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จ และแม่นยำ	2
บทที่ 2 กระบวนการและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน ‘อำเภอกำแพง’	5
บทที่ 3 ‘ภัยแล้ง’ ขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอกำแพง’ ตามบริบทเชิงพื้นที่	10
บทที่ 4 การขับเคลื่อน ‘อำเภอกำแพง’ เชิงพื้นที่และกระบวนการมีส่วนร่วม	13
บทที่ 5 ข้อเสนอต่อการขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอกำแพง’ และการขยายผล	21
บทที่ 6 ข้อเสนอเชิงนโยบาย	27
อ้างอิง	30

เกริ่นนำ

อำเภอแก้งจน กล่าวถึง ‘พื้นที่อำเภอ’ : การใช้แพลตฟอร์มการจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ กระบวนการและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน ‘อำเภอแก้งจน’ คือ ระดับปฏิบัติการ (Operational) ระดับยุทธศาสตร์พื้นที่ (Strategic) และระดับนโยบาย (Policy) โดยยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน ‘อำเภอแก้งจน’ ประกอบด้วย การทบทวนและพัฒนาระบบข้อมูลให้มีคุณภาพ การระบุเป้าหมายและจัดความสำคัญ การกำหนดยุทธศาสตร์/การจัดการปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ การปฏิบัติการร่วมในระดับพื้นที่ การสร้างระบบเรียนรู้ร่วม การกำกับติดตามและสะท้อนกลับ ผลการดำเนินงาน การสรุปรงาน/ถอดบทเรียน และการสังเคราะห์ข้อเสนอขยายผลเชิงนโยบาย

รวมถึง ‘กุญแจ’ ขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอแก้งจน’ ตามบริบทเชิงพื้นที่กับการขับเคลื่อน ‘อำเภอแก้งจน’ เชิงพื้นที่และกระบวนการมีส่วนร่วม 3 จังหวัด คือ ระบบข้อมูล Ubontoegether จังหวัดอุบลราชธานี, ระบบข้อมูล Sisaket Equity System ‘ศรีสะเกษ สุขเสมอกัน’ จังหวัดศรีสะเกษ, และระบบข้อมูล Mukdahan connext จังหวัดมุกดาหาร รวมทั้งข้อเสนอต่อการขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอแก้งจน’ และการขยายผล

บทที่ 1

‘พื้นที่อำเภอ’ :

การใช้แพลตฟอร์มการจัด ความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ

การขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอแก่งจน’ เริ่มต้นจากการประยุกต์ใช้ ‘แพลตฟอร์มการจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ’¹ ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเชิงพื้นที่ที่มุ่งเน้นการปรับกระบวนการให้สอดคล้องกับ ‘บริบท’ และสภาพปัญหาที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินงานในแต่ละพื้นที่มีรูปแบบแตกต่างเฉพาะตัว ทั้งนี้ การขับเคลื่อนงานแพลตฟอร์มดังกล่าวเป็นการผสมผสานความร่วมมือระหว่างนักวิจัยและหน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่ คือ ‘ท้องถิ่น-อำเภอ-จังหวัด’ โดยเน้นการทำงานระดับอำเภอเป็นหลักอย่างเข้มข้น อาศัยฐานข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงประจักษ์เป็นกลไกหลักในการส่งต่อความช่วยเหลือให้ครัวเรือนยากจนเข้าถึงสิทธิและบริการขั้นพื้นฐานจากรัฐ และการพัฒนาโมเดลแก่งจนอย่างเป็นระบบ ซึ่งระยะเวลาการดำเนินงานได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 ถึงปัจจุบัน

การทำงานอำเภอแก่งจนให้ความสำคัญกับโครงสร้างและกลไกการบูรณาการความร่วมมือเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ แบ่งบทบาทหน้าที่ผู้กระทำการต่าง ๆ ตามโครงสร้างการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาความยากจน คือ หน่วยงานระดับจังหวัด ทำหน้าที่เป็นหน่วยบูรณาการเชิงนโยบายและกลไกความร่วมมือในภาพรวม สร้างข้อตกลง และแนวทางการขับเคลื่อนระดับ

1 สนับสนุนโดยกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กองทุนส่งเสริม ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.).

มหภาค, หน่วยงานระดับอำเภอ เป็นหน่วยปฏิบัติการหลัก และเป็นหัวใจสำคัญสู่ปฏิบัติการ ‘อำเภอแก้จน’, และ หน่วยงานระดับท้องถิ่น เป็นหน่วยบูรณาการพัฒนาเชิงพื้นที่ เพื่อให้การแก้ปัญหาสอดคล้องกับวิถีชีวิตและต้นทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจน หรืออาจเรียกว่าเป็นการสร้าง ‘ระบบนิเวศการแก้จน’ ที่ซ้อนทับและเชื่อมโยงกัน คือ ระดับจังหวัดเป็นร่มใหญ่คลุมทิศทางและพัฒนาทุกทิศทาง ระดับอำเภอเป็นเครื่องยนต์ฟันเฟืองกลางที่หมุนขับเคลื่อน และระดับท้องถิ่น เป็นรากฐานฝังลึกและเชื่อมต่อกับโครงสร้างครัวเรือน

ภาพ : ระบบนิเวศการแก้จนที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงการทำงาน

การดำเนินงานอำเภอแก้จนมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ คือ การพัฒนาระบบข้อมูลเชิงลึกโดยการสอบถามและตรวจสอบความถูกต้องของฐานข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมเพื่อระบุ ‘ตัวตน’ และพิกัดครัวเรือนยากจนอย่างแม่นยำสู่การสร้างการยอมรับในกระบวนการชี้เป้า จากนั้นกำหนดกลยุทธ์ วิเคราะห์ข้อมูล กำหนดทิศทางการแก้ปัญหาผ่าน ‘ต้นแบบ’ (Prototype) ที่เหมาะสมกับศักยภาพและข้อจำกัดของแต่ละพื้นที่ สู่การพัฒนาโมเดลแก้จน สร้างองค์ความรู้ หรือนวัตกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการยกระดับคุณภาพชีวิตครัวเรือนยากจน และกระตุ้น/สร้างกลไกการบูรณาการภาคีต่าง ๆ และติดตามประเมินผลผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัย

และภาคีเครือข่ายหน่วยงาน กระทั่งสังเคราะห์บทเรียน และนำผลการดำเนินงานไปสู่การสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กลยุทธ์การแก้ไขปัญหาคความยากจนเน้นการนำข้อมูลเชิงพื้นที่มาวิเคราะห์เพื่อขับเคลื่อนนโยบาย ‘อำเภอแก่งจน’ อย่างเป็นระบบ โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนตั้งแต่ ระดับจังหวัด ที่เน้นการวางโครงสร้างและประสานนโยบายในภาพรวม ส่วนระดับอำเภอทำหน้าที่เป็นหน่วยปฏิบัติการหลักในการนำกลยุทธ์ลงสู่พื้นที่จริง ในขณะที่ระดับท้องถิ่นมุ่งเน้นการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและต้นทุนทางสังคมของแต่ละครอบครัว การทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานทุกระดับจึงเป็นหัวใจสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนให้ดีขึ้น ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวถือเป็นการเปลี่ยนข้อมูลให้กลายเป็นแผนการปฏิบัติงานที่ตอบโจทย์บริบทของแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 2

กระบวนการและยุทธศาสตร์ การขับเคลื่อน ‘อำเภอแก่งจน’

กระบวนการขับเคลื่อน ‘อำเภอแก่งจน’ ได้รับการสนับสนุนโดยหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) เกิดขึ้นอย่างยืดหยุ่นเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์เชิงพื้นที่ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการแก้ไขปัญหาในระดับฐานรากอย่างมีประสิทธิภาพ เป้าหมายคือเปลี่ยน ‘ข้อมูล’ ให้กลายเป็น ‘กลยุทธ์’ ในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจน โดย ‘อำเภอ’ เป็นฐานการเรียนรู้และมีความยืดหยุ่นเป็นหัวใจสำคัญ 3 ระดับ ได้แก่

ระดับปฏิบัติการ (Operational) : โดยใช้ชุดข้อมูลที่มุ่งเป้าหมายแน่ชัดเพื่อชี้เป้าและระบุตัวตนคนจนที่แท้จริงในพื้นที่ ช่วยให้การส่งต่อความช่วยเหลือเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างตรงจุดและไม่ซ้ำซ้อน

ระดับยุทธศาสตร์พื้นที่ (Strategic) : นำชุดความรู้จาก ‘ตัวแบบแก่งจน’ (Prototype) ไปใช้ออกแบบแผนงานระดับอำเภอที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นและจังหวัด เปลี่ยนจากการแก้ปัญหาแบบพึ่งพางบประมาณส่วนกลางเพียงอย่างเดียว เป็นการใช้กลยุทธ์ที่เหมาะสมกับทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนและศักยภาพของพื้นที่

ระดับนโยบาย (Policy) : สังเคราะห์บทเรียนจากพื้นที่เพื่อส่งต่อเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (Policy Recommendation) ให้กับหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด หรือระดับประเทศ เพื่อปรับปรุงระเบียบหรือกลไกการสนับสนุนให้เอื้อต่อการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่มากขึ้น

ขณะที่ ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน ‘อำเภอแก่งจน’ มุ่งเน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่ โดยกระบวนการเริ่มต้นจากการสร้างฐานข้อมูลที่แม่นยำผ่านการสำรวจและคัดกรองกลุ่ม

เป้าหมายออกเป็นระดับต่าง ๆ เพื่อให้สามารถส่งต่อความช่วยเหลือได้อย่างตรงจุด ระบบนี้ให้ความสำคัญกับการใช้กลไกเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการในการค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ นอกจากนั้น ยังมีการนำนวัตกรรมแพลตฟอร์มมาใช้ติดตามผลเพื่อเปลี่ยนจากการสงเคราะห์เป็นการพัฒนาศักยภาพที่ยั่งยืน เป้าหมายสูงสุด คือ การสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจน ผ่านการจัดทำแผนงานและข้อตกลงความร่วมมืออย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมในระดับอำเภอ โดยเส้นทางขับเคลื่อน ‘อำเภอแก่งจน’ จากแนวคิดการพัฒนาสู่การปฏิบัติการแก่งจนเชิงพื้นที่ ใช้กระบวนการสำคัญ ดังนี้

- **การทบทวนและพัฒนาระบบข้อมูลให้มีคุณภาพ** : นำข้อมูลจากระบบ TPMap² และ PPPConnex³ มาวิเคราะห์ปัจจัยความยากจนและให้ค่าน้ำหนักครัวเรือนโดยผ่านการค้นหาสอบถามและประเมินอย่างมีส่วนร่วม

² โปรดดู TPMap หรือ Thai People Map and Analytics Platform. แสดงการกระจายตัวของคนจนเป้าหมายรายพื้นที่. เว็บไซต์ <https://www.tpmap.in.th>.

³ โปรดดู PPPConnex หรือ Practical Poverty Provincial Connex. ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด. เว็บไซต์ <http://www.ppaos.com>.

- **การระบุเป้าหมายและจัดความสำคัญ** : จำแนกขนาดและลักษณะของปัญหา ตรวจสอบความถูกต้องร่วมกันกับชุมชนและภาคีเครือข่าย

- **การกำหนดยุทธศาสตร์/การจัดการปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่** : วิเคราะห์ผลงานและทรัพยากรเพื่อพัฒนา ‘โมเดลแก้จน’ ที่เหมาะสมกับครัวเรือนยากจนแต่ละกลุ่ม (อยู่ลำบาก/อยู่ยาก/อยู่ได้/อยู่ดี)⁴ และจัดทำแผนปฏิบัติการเชิงพื้นที่

- **การปฏิบัติการร่วมในระดับพื้นที่** : จัดตั้งศูนย์กลางปฏิบัติการร่วมระดับอำเภอ เพื่อขับเคลื่อนการทำงานผ่านข้อมูลและให้ความช่วยเหลืออย่างครอบคลุม เช่น ศูนย์อำนวยความสะดวกความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับอำเภอ (ศจพ.อ.) หรือ คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.)

- **การสร้างระบบเรียนรู้ร่วม** : จัดเวทีแลกเปลี่ยนระหว่างหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง สะท้อนมุมมองและข้อเสนอแนะให้ใช้ระบบข้อมูลสนับสนุนการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนที่มุ่งเป้าแม่นยำ

- **การกำกับติดตามและสะท้อนกลับผลการดำเนินงาน** : ติดตามความสำเร็จและอุปสรรค โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของปัญหาร่วมกันในพื้นที่

- **การสรุปงาน/ถอดบทเรียน** : สกัดความรู้จากการปฏิบัติเพื่อยกระดับเป็น ‘องค์ความรู้’ และคืนข้อมูลต่าง ๆ สู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- **การสังเคราะห์ข้อเสนอขยายผลเชิงนโยบาย** : ประมวลผลการดำเนินงาน ‘อำเภอแก้จน’ เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเชิงพื้นที่สู่การนำไปประยุกต์ใช้/ขยายผลสู่ผลลัพธ์ที่คาดหวัง คือ ระบบข้อมูลที่แม่นยำและเข้าถึงได้ ต้นแบบการแก้ไขปัญหา

⁴ แมน บุรทกานนท์ (2563) แบ่งได้ออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ‘อยู่ลำบาก’ กลุ่มที่มีความขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ต้องดำเนินการนำเข้าสู่ระบบสวัสดิการโดยเร่งด่วน กลุ่มที่ 2 ‘อยู่ยาก’ กลุ่มที่มีปัจจัยพื้นฐานเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในแต่ละวัน ซึ่งต้องเร่งดำเนินการจัดหาปัจจัยดำรงชีพ/หรือยกระดับความสามารถในการจัดหาปัจจัยดำรงชีพให้พออยู่ได้ กลุ่มที่ 3 ‘อยู่ได้’ กลุ่มที่มีฐานทุนสำหรับการดำรงชีพ แต่ยังไม่เพียงพอที่จะอยู่รอดได้อย่างปลอดภัยหากประสบกับภาวะความแปรปรวนต่าง ๆ จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกัน และยกระดับความเป็นอยู่ให้หลุดพ้นจากสภาวะความขาดแคลน/เปราะบาง กลุ่มที่ 4 ‘อยู่ดี’ กลุ่มที่มีภูมิคุ้มกันต่อสภาวะความแปรปรวน/ความเสี่ยงต่าง ๆ มีฐานทุนในด้านต่าง ๆ ที่เพียงพอในการวางแผนอนาคตของตนเอง ครอบคลุม และเป็นฐานทุนในระดับชุมชนได้

ความยากจน แผนกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความยากจนระดับอำเภอ และบูรณาการงานแก้ไขปัญหาความยากจนระดับอำเภออย่างมีส่วนร่วม

- **การกำกับติดตามและสะท้อนกลับผลการดำเนินงาน** : ติดตามความสำเร็จและอุปสรรค โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของปัญหาร่วมกันในพื้นที่

- **การสรุปงาน/ถอดบทเรียน** : สกัดความรู้จากการปฏิบัติเพื่อยกระดับเป็น ‘องค์ความรู้’ และคืนข้อมูลต่าง ๆ สู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- **การสังเคราะห์ข้อเสนอขยายผลเชิงนโยบาย** : ประมวลผลการดำเนินงาน ‘อำเภอแก้งกัน’ เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเชิงพื้นที่สู่การนำไปประยุกต์ใช้/ขยายผลสู่ผลลัพธ์ที่คาดหวัง คือ ระบบข้อมูลที่แม่นยำและเข้าถึงได้ ต้นแบบการแก้ไขปัญหาความยากจน แผนกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความยากจนระดับอำเภอ และบูรณาการงานแก้ไขปัญหาความยากจนระดับอำเภออย่างมีส่วนร่วม

ภาพ : เส้นทางขับเคลื่อน ‘อำเภอแก้งกัน’ จากแนวคิดการพัฒนาสู่การปฏิบัติการแก้งกันเชิงพื้นที่

กระบวนการทำงาน ‘อำเภอแก้งจน’ จะนำไปสู่การพลิกชีวิตของครัวเรือนยากจนด้วยระบบข้อมูลและสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายในฐานะผู้กระทำการระดับอำเภอ ที่ให้ความสำคัญกับการทำงาน 2 ส่วนหลัก คือ ส่วนที่ 1 เน้นระบบฐานข้อมูลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมจำแนกครัวเรือนยากจน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ อยู่ลำบาก อยู่ยาก อยู่ได้ และอยู่ดี ส่วนที่ 2 กลไกขับเคลื่อน/ส่งต่อความช่วยเหลือ ผ่านเวที Poverty Forum เป็นพื้นที่กลางแห่งการแลกเปลี่ยนและระดมความคิดเห็น (ทั้งทางการ/ไม่ทางการ) รวมทั้งบูรณาการภาคีเครือข่ายในฐานะ ADM-ARM⁵ เชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในระดับพื้นที่ และส่งต่อความช่วยเหลือจำเป็นแบบ ‘สงเคราะห์’ และ ‘พัฒนาศักยภาพ’ ผ่านโมเดลแก้งจนที่สร้างโอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคม (Social Mobility)

ภาพ : โครงสร้างการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาคความยากจน

⁵ การทำงานเชิงรุกของกลไกโดยนักบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (Area Development Manager : ADM) และ นักบริหารงานวิจัยเชิงพื้นที่ (Area Research Manager : ARM) ในการทำงานเป็น ‘โซ่ข้อกลาง’ เชื่อมประสานระหว่างคนจน-ครัวเรือนยากจนกับหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานทางสังคมอื่น ๆ

บทที่ 3

‘กุญแจ’ ขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอกำกัน’ ตามบริบทเชิงพื้นที่

การทำงาน ‘อำเภอกำกัน’ บางพื้นที่อาจนิยามว่าให้เป็นทั้ง ‘กุญแจ’ และ ‘เครื่องมือ’ สำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายไปสู่ความยั่งยืน เป้าหมายสูงสุดคือการสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองให้กับครัวเรือนยากจน หัวใจของการขับเคลื่อนอาศัย 3 กุญแจหลัก ได้แก่ กุญแจดอกที่ 1 ข้อมูลนำพา ทำหน้าที่เป็นเข็มทิศชี้เป้าหมาย, กุญแจดอกที่ 2 ใจนำพาที่ระบุดัตนครัวเรือนยากจนได้อย่างชัดเจน และกุญแจดอกที่ 3 ความร่วมมือนำพา หรือ Poverty Forum ที่ต้องการพลังจากทุกภาคส่วน

ความสำคัญของกลไกนี้อยู่ที่การสร้างความร่วมมือร่วมกันตั้งแต่ ‘นิยามความยากจน’ ที่เป็นบันไดขั้นแรกเพื่อไม่ให้เป้าหมายของการทำงานแตกต่างกันจนทำให้การแก้ไขปัญหาไม่สำเร็จ เนื่องจากพบว่า แต่ละหน่วยงานมีฐานข้อมูลของตนเองอยู่ในมืออยู่แล้วตามโครงสร้างอำนาจ การทำงานร่วมกันจะช่วยให้ลดปัญหาเรื่อง ‘การเมืองของข้อมูล’

ภาพ : การเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการออกจากความยากจนให้กับครัวเรือนยากจน

การทำให้อำเภอแอ่งจันทน์ยั่งยืนต้องยกระดับปฏิบัติการของ ‘คน’ หรือผู้กระทำการที่อยู่ในอำเภอเป็นหลัก เพื่อให้เกิดบรรยากาศของความร่วมมือและสนับสนุนให้กับครัวเรือนยากจนสามารถแก้ไขปัญหาที่เข้าใจแนวคิด ‘การดำรงชีพอย่างยั่งยืน’ (Sustainable Livelihoods Framework-SLF) ที่แตกต่าง ซับซ้อน และเป็นพลวัต รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม หรือสภาพแวดล้อมทางนโยบายในระดับต่าง ๆ หรืออื่น ๆ

การขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอแอ่งจันทน์’ ต้องอาศัยการประสานงานระหว่าง ‘ท้องถิ่น’ และ ‘ท้องถิ่น’ โดยมีนายอำเภอเป็นศูนย์กลางในการสร้างความสัมพันธ์และใช้ ‘ข้อมูล’ เป็นจุดร่วมในการทำงาน เพราะการทำงานของหน่วยงานเดียวไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้เต็มร้อย แต่การใช้กลไกเดิมของรัฐที่มีอยู่แล้วจะช่วยให้การทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนเกิดขึ้นได้อย่างคล่องตัว เช่น ศูนย์อำนวยการจัดการความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับอำเภอ (ศจพ.อ.) หรือ คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) เป็นต้น

การทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนผ่านกลไกเดิมดังกล่าวมีทั้งความคล้ายและความแตกต่าง คือ ศจพ.อ. มีกลุ่มเป้าหมายคือ ‘ครัวเรือนยากจน’ มีคณะทำงานจากหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับอำเภอ โดยมีนายอำเภอเป็นประธาน และพัฒนาชุมชนเป็นเลขาฯ ขณะที่ พชอ. มีกลุ่มเป้าหมายคือ ‘ครัวเรือนยากจน’⁶ และ ‘ครัวเรือนเปราะบาง’⁷ นายอำเภอเป็นประธานเช่นเดียวกัน แตกต่างกันที่สาธารณสุขอำเภอ (สสอ.) เป็นเลขาฯ

อย่างไรก็ดี การทำงานผ่านกลไก ศจพ.อ. และ พชอ. ถือเป็นแกนหลักสำคัญของการทำงานที่จะช่วยเชื่อมประสานต่อไปถึง ระดับท้องถิ่น เช่น พชต. องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล หรือหน่วยงานระดับจังหวัด เช่น ศจพ.จ. และหน่วยงานต่าง ๆ อีกทั้งจะช่วยเปลี่ยนสร้างบรรยากาศการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนที่ขยายกว้างไปกว่าการให้ความช่วยเหลือแบบสงเคราะห์สู่การแก้ไขปัญหาความยากจนผ่านศักยภาพของครัวเรือนยากจนตามบริบท และแนวทางการทำงานเชิงนโยบาย ซึ่งเป็น ‘กุญแจ’ ของการทำงานแบบผั่กลไกและกิจกรรมแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างมีส่วนร่วม

⁶ ครัวเรือนยากจน คือ ครัวเรือนตามฐานข้อมูลต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐ และฐานข้อมูลจากแพลตฟอร์มการจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ.

⁷ ครัวเรือนเปราะบาง คือ กลุ่มประชากรที่มีความเปราะบางหรืออยู่ในภาวะพึ่งพิงสูง เช่น ยากจน ป่วยติดเตียง ผู้ป่วยเรื้อรัง สูงอายุ เด็กที่ต้องได้รับการดูแล คนพิการ คนที่อาศัยอยู่ในบ้านสภาพทรุดโทรม เข้าไม่ถึงบัตรสวัสดิการ ไร้สถานะ ไร้สิทธิ ฯลฯ.

บทที่ 4

การขับเคลื่อน ‘อำเภอแก้งจน’ เชิงพื้นที่ และกระบวนการมีส่วนร่วม

การขับเคลื่อน ‘อำเภอแก้งจน’ เชิงพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี⁸ จังหวัดศรีสะเกษ⁹ และจังหวัดมุกดาหาร¹⁰ ขับเคลื่อนงานผ่านการใช้แพลตฟอร์มการจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ โดยให้ความสำคัญกับโครงสร้างและกลไกการบูรณาการความร่วมมือเป็นสำคัญ เน้นการทำงานระดับ ‘อำเภอ’ เชื่อมประสานไปถึงปฏิบัติการระดับท้องถิ่นร่วมกับ ADM-ARM และหน่วยงานในท้องถิ่น และกระตุ้นการทำงานเชื่อมโยงกับหน่วยงานระดับจังหวัด กระทั่งเกิดการทำงานและขยายผลแนวคิดอำเภอแก้งจนออกไป คือ จังหวัดอุบลราชธานี เริ่มต้นที่อำเภอดอนมดแดง ขยายผลไปที่ อำเภอวารินชำราบ, จังหวัดมุกดาหาร เริ่มต้นที่อำเภอนิคมน้ำอ้อย ขยายผลไปที่อำเภอหนองสูง, และจังหวัดศรีสะเกษ เริ่มต้นที่อำเภอราษีไศลกับอำเภอเมืองและอำเภอกันทรลักษ์ ขยายผลไปที่อำเภอเมืองและอำเภออุทุมพรพิสัย

⁸ จังหวัดอุบลราชธานี ดำเนินการโดยทีมวิจัยมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

⁹ จังหวัดศรีสะเกษ ดำเนินการโดยทีมวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

¹⁰ จังหวัดมุกดาหาร ดำเนินการโดยทีมวิจัยวิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร.

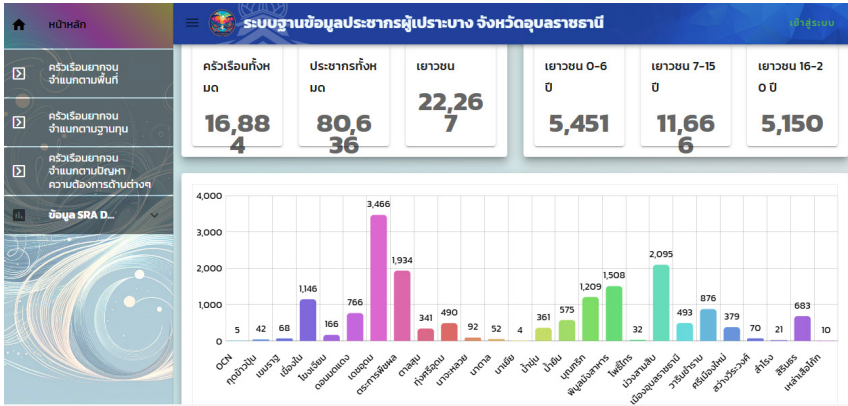

ภาพ : การขับเคลื่อนงาน 'อำเภอแก้ง' ระดับพื้นที่ 3 จังหวัด

1. ระบบข้อมูล การขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ทั้ง 3 จังหวัด ได้ใช้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่แตกต่างตามบริบท เกิดการพัฒนา 'แพลตฟอร์ม' และ 'ระบบข้อมูล' รองรับอำเภอแก้ง มีฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนจากการค้นหาสอบถามแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ กระทั่งจัดแบ่งกลุ่มครัวเรือนยากจนออกเป็น 4 กลุ่ม คือ อยู่ลำบาก อยู่ยาก อยู่ได้ อยู่ดี หรืออื่น ๆ ตามคำนิยามของหน่วยงานภาคี การพัฒนาระบบฐานข้อมูลจังหวัด 3 ระบบ ดังนี้

- ระบบข้อมูล **Ubontogether**¹¹ จังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์รวมลิงก์ระบบและแอปพลิเคชัน แสดงข้อมูลติดตามข่าวสารการทำงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคความยากจนเชิงพื้นที่ ฐานข้อมูลประชากรระดับประเทศ ระบบธนาคารขยะและข้อมูลครัวเรือนยากจน Ubontogether หรือระบบฐานข้อมูลประชากรผู้เปราะบาง จังหวัดอุบลราชธานี ที่ประกอบด้วย ครัวเรือนยากจนจำแนกตามพื้นที่ ครัวเรือนยากจนจำแนกตามฐานทุน ครัวเรือนยากจนจำแนกตามปัญหา/ความต้องการด้านต่าง ๆ และระบบ SRA แสดงผลข้อมูลครัวเรือนยากจน การให้ความช่วยเหลือตามทุนการดำรงชีพ โมเดลแก้ง และผลการวิเคราะห์ต่าง ๆ

¹¹ โปรดดู เว็บไซต์ <https://ubontogether.ubu.ac.th>.

ภาพ : ระบบข้อมูล Ubuntugether

นอกจากนั้น การทำงานอำเภอแก้งในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี¹² ใช้เกณฑ์ในการทำงานอำเภอแก้ง คือ ฐานข้อมูล TPMap การค้นหาสอบทาน Add On ข้อมูลครัวเรือนเข้าสู่ระบบ PPPConnex สะท้อนให้เห็นภาพทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าทุนที่เป็นปัญหา/ต่ำ คือ ทุนทางสังคม ทุนทรัพยากร และทุนเศรษฐกิจ สะท้อนให้เห็นว่า คนจนจังหวัดอุบลราชธานีที่พบเป็นแบบ ‘ขายยืนอยู่ปริมน้ำ’ เมื่อเจอปัญหาเข้ามาจะทำให้ความยากจนของเขาถูกซ้ำเติม เช่น อุบลราชธานีอยู่ในเงื่อนไขและบริบทของภัยพิบัติ หรือภัยชายแดน

การขับเคลื่อนงานอำเภอแก้งในจังหวัดอุบลราชธานี มองทั้งหน่วยงานและความพร้อมของผู้นำและภาคประชาสังคม ผ่านการพูดคุย ทำให้ทราบถึงท่าทีและทัศนคติต่อการขับเคลื่อนงานอำเภอแก้ง รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมในแง่การทำงานกระตือรือร้น มองไกลในพื้นที่ที่มีการสร้างความร่วมมือกันมากขึ้นแค่นั้น พิจารณาจากทรัพยากรและการสนับสนุนการทำงานอำเภอแก้งเป็นเรื่องใหญ่ แต่ละหน่วยงานมีภาระอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งานแก้ง การทำงานของมหาวิทยาลัยจึงเป็นการทำงานในพื้นที่ ช่วยนำเข้าและการขับเคลื่อนกลไกระดับอำเภอและพิจารณาความสมัครใจที่เกิดจากการสร้าง

¹² จันทรา ณะวัฒนาวงค์. ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. เวทีเสวนา ‘การขับเคลื่อนงานอำเภอแก้ง’. วันที่ 17 มีนาคม 2569. ณ โรงแรมสุโขทัยแกรนด์ จังหวัดอุบลราชธานี.

ความไว้วางใจกันก่อน ‘ไม่มีธง’ และลงไปพูดคุยเชิงการทำงาน ประเด็นและวาระการทำงานร่วมกัน

- ระบบข้อมูล Sisaket Equity System ‘ศรีสะเกษ สุขเสมอกัน’¹³ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลครัวเรือนคนจนที่ถูกต้องตรงกันทุกหน่วยงานสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการ ให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างและการทำงานของระบบ SES (Sisaket Equity System: ศรีสะเกษสุขเสมอกัน) ให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถใช้งานฟังก์ชันต่าง ๆ ของระบบ SES ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ เพิ่มความคล่องตัวในการทำงานลดข้อผิดพลาด และลดระยะเวลาในการดำเนินงาน สร้างเครือข่ายในการนำข้อมูลไปใช้หรืออ้างอิงในหน่วยงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ครัวเรือนยากจน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ในจังหวัดศรีสะเกษ¹⁴

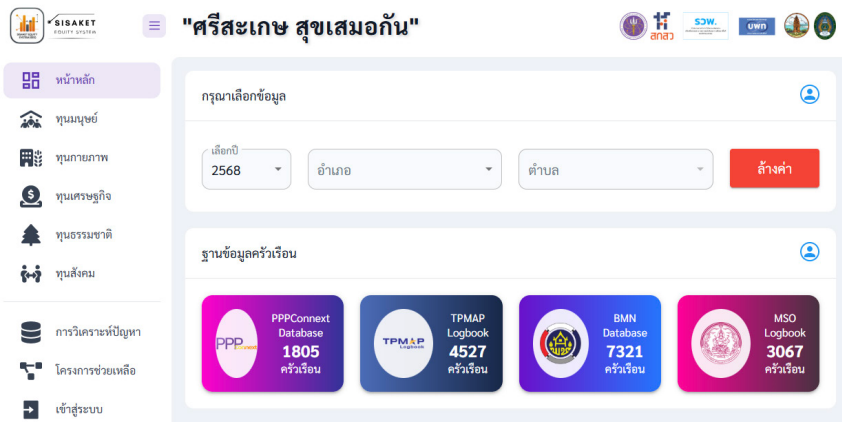
โดยจังหวัดศรีสะเกษ¹⁵ ใช้เกณฑ์คัดเลือกอำเภอแก้งผ่านระบบข้อมูลที่อำเภออุทุมพรพิสัย โดยงานแก้ง คือ กุญแจแก้ง ส่วนอำเภอเมืองขับเคลื่อนงานแก้งโดยใช้ตลาดน้ำ และได้ดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา ทั้งทำงานอำเภอแก้งเชื่อมกับงานจังหวัดทำให้เห็นกลไกตั้งแต่ ‘บนลงล่าง’ โดยใช้ข้อมูลจาก TPMAP เป็นฐาน และทำงานค้นหาสอบถามผ่านกลไก ศพ.อ. และ ศพ.จ. โดยคนกุมข้อมูลคือหน่วยงาน พช. ที่มีโครงการพัฒนาอาชีพอยู่แล้ว การทำงานจึงเข้าไปสอดรับการทำงานร่วมกับหน่วยงาน พม. พบว่าปัญหาคือ คนจนมีรายได้ไม่เพียงพอ ครอบครัวยากจน ปัญหาหาเสพติด ฯลฯ จึงใช้การประชุมสร้างความร่วมมือและแลกเปลี่ยน (Poverty Forum) ตั้งแต่ระดับอำเภอ-จังหวัด-ท้องถิ่น เพื่อให้มีการถ่ายทอดข้อมูล

¹³ โปรดดู เว็บไซต์ <https://dashboard.sisaketequity.com>.

¹⁴ การอบรมถ่ายทอดความรู้การใช้ระบบ SES (Sisaket Equity System: ศรีสะเกษสุขเสมอกัน) นักจัดการข้อมูลในพื้นที่สู่การขยายผลการใช้ประโยชน์ระบบข้อมูลครัวเรือนคนจน. Facebook ประชาสัมพันธ์กิจกรรม. มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ-SSKRU. วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2569.

¹⁵ อีรพงศ์ สงผัด. ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. เวทีเสวนา ‘การขับเคลื่อนงานอำเภอแก้ง’. วันที่ 17 มีนาคม 2569. ณ โรงแรมสุโขทัยแกรนด์ จังหวัดอุบลราชธานี.

ระดับจังหวัดลงมาที่ระดับอำเภอ และถ่ายทอดลงพื้นที่ท้องถิ่นผ่านวาระของจังหวัด คือ ‘สังคมไม่ทิ้งกัน’ ซึ่งงานแก้ไขปัญหาคความยากจนอยู่ในนั้นถึง 5 วาระ

ภาพ : ระบบข้อมูล ‘ศรีสะเกษ สุขเสมอกัน’ จังหวัดศรีสะเกษ

- ระบบข้อมูล Mukdahanconnect¹⁶ จังหวัดมุกดาหาร โครงการ “การพัฒนาพื้นที่วิจัยแบบบูรณาการพหุภาคีเพื่อยกระดับการขจัดความยากจน และสร้างโอกาสทางสังคมในจังหวัดมุกดาหาร หรือ ‘Mukdahanconnect’ หรือ Mukdahan Poverty Model ที่ทำงานสอดคล้องกับกระบวนการขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอแก่งเงิน’ ภายใต้แพลตฟอร์มการขจัดความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ การขับเคลื่อนงานอำเภอแก่งเงินจังหวัดมุกดาหาร¹⁷ ใช้เกณฑ์การคัดเลือก อำเภอแก่งเงิน และทำงานตั้งแต่ พ.ศ. 2563–2568 โดยเน้นครัวเรือนยากจนจากข้อมูล TPMAP และ PPPConnext ทำงานร่วมกัน รวมทั้งมีฐานข้อมูลของผู้ปกครองนิคมฯ ในกระทรวง พม. ที่มีครัวเรือนเปราะบางอยู่ และใช้คนขับเคลื่อนเชิงภาคี ทั้งพื้นที่ พช. พมจ. ปกครองนิคมฯ ซึ่งการวิเคราะห์ทุนการดำรงชีพพบว่าจำเป็นต้องใช้ทุน

¹⁶ โปรดดู เว็บไซต์ mukdahanconnect.com.

¹⁷ ทิวารท เหล่าลี้อา. ทีมวิจัยวิทยาลัยชุมชนมุกดาหาร. เวทีเสวนา ‘การขับเคลื่อนงานอำเภอแก่งเงิน’. วันที่ 17 มีนาคม 2569. ณ โรงแรมสุนีย์แกรนด์ จังหวัดอุบลราชธานี.

[illegible]

2. พลังของข้อมูลในการขับเคลื่อนอำเภอแก้งจน การขับเคลื่อนงานแก้ไขความยากจนผ่านแพลตฟอร์มการจัดตั้งความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำเมือง นำไปสู่การทำงานทั้ง เชิงปริมาณ และ เชิงคุณภาพ กระทั่งให้ยลเหลือส่งต่อครัวเรือนยากจนทั้งความจำเป็นแบบ ‘สงเคราะห์’ และ พัฒนาครัวเรือนยากจนผ่านโมเดลแก้งจนต่าง ๆ ที่ออกแบบสอดคล้องกับบริบท

18 ไชยทัศน์ ‘อำเภอกำกัน’

พื้นที่และทุนการดำรงชีพของครัวเรือนยากจน สู่ระบบนิเวศการแก้จนที่ซ้อนทับและเชื่อมโยง หรือการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีต่าง ๆ ในระดับ อำเภอ-ท้องถิ่น-จังหวัด ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ครัวเรือนยากจน และอื่น ๆ ซึ่งพบว่า มีการทำงานผ่าน 2 กลไกหลัก คือ 1) ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับอำเภอ (ศจพ.อ.) และ 2) หรือ คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.)

3. Poverty Forum การขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอแก้จน’ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม หรือ ความเป็นเจ้าของปัญหา เนื่องจากการแก้ไขปัญหาคความยากจนไม่สามารถกระทำการได้บรรลุผลโดยอาศัยเพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง กระบวนการทำงานอำเภอแก้จนจึงให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกันผ่าน ‘Poverty Forum’ หรือ ‘เวทีคุยความจน’ ทั้งเวทีที่เป็นทางการ เช่น การประชุมผ่านกลไก ศจพ.อ./พชอ. หรือเชื่อมโยงถึงเวทีทางการระดับท้องถิ่นและจังหวัด และเวทีที่ไม่เป็นทางการ เช่น การจัดสัมมนา เสวนา ลงพื้นที่สนทนากลุ่มกับครัวเรือนยากจนและหน่วยงานภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เชิงพื้นที่ หรือการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาคความยากจนผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ เป็นต้น

4. การขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาคความยากจนสู่ข้อเสนอต่อ ‘อำเภอแก้จน’ และเชิงนโยบาย การขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาคความยากจนมีความซับซ้อน แตกต่างเป็นพลวัต ต้องทำงานแก้ไขปัญหาย่างเข้าใจลุ่มลึกโดยอาศัยพลังของการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายต่าง ๆ หลายระดับ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี การขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอแก้จน’ ได้เน้นกลไกการทำงานระดับอำเภอเป็นหลัก แล้วเชื่อมโยงประสานกับระดับท้องถิ่น-จังหวัด สิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนงานอำเภอแก้จนที่ต้องบรรลุผล คือ การผลักดันให้เกิดระบบนิเวศการแก้จนที่ซ้อนทับและเชื่อมโยงไปถึงการทำแผนงาน นโยบาย หรือโครงการต่าง ๆ ของรัฐ สู่ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาย่างมีส่วนร่วม เป็นเจ้าของ และมีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันเชิงพื้นที่

เนื่องจากหน่วยระดับ ‘อำเภอ’ ถือเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดในการเชื่อมต่อนโยบายลงสู่การปฏิบัติจริง โดยบทบาทสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการบูรณาการข้อมูลเพื่อชี้เป้าความยากจนให้แม่นยำและไม่ซ้ำซ้อน ความสำคัญของอำเภอจึงอยู่ที่การเป็นศูนย์กลางประสานงานผ่านกลไกเดิมที่มีอยู่แล้ว คือ ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับอำเภอ และ คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ เนื่องจากความยากจนมีความเป็น ‘พลวัต’ การขับเคลื่อนงานอำเภอแก้จนผ่านกลไกของรัฐจะช่วยให้เกิด ‘ตาข่าย’ รองรับปัญหาความยากจนในระยะยาว

อีกทั้ง หน่วยระดับอำเภอยังทำหน้าที่เปลี่ยนผ่านจากการแก้ไขปัญหาแบบเฉพาะหน้า หรือตามนโยบายรัฐบาลไปสู่ความยั่งยืนด้วยการบรรจุแผนงานเข้าสู่ระดับตำบล เพื่อออกแบบแนวทางแก้จนให้ตรงจุดแบบ ‘ไม่ตัดผ้าโหล’ หรือการไม่เหมาะสมแก้ปัญหาด้วยวิธีเดียว

นอกจากนี้ อำเภอแก้จนยังเป็นพื้นที่ในการสร้างพื้นที่สาธารณะในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับพื้นที่ระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนช่วยสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองและลดความเหลื่อมล้ำในระดับฐานรากได้อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง แม้โครงการสนับสนุนจากภายนอกจะสิ้นสุดลง

บทที่ 5

ข้อเสนอต่อการขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอแวกเจน’ และการขยายผล

ข้อเสนอเกี่ยวกับ ‘อำเภอแวกเจน’ มุ่งเน้นการสร้างระบบบริหารจัดการความยากจนเชิงพื้นที่โดยใช้เวทีประชาคมตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ตกหล่นได้อย่างแม่นยำ กระบวนการนี้เน้นการวิเคราะห์ศักยภาพครัวเรือน จัดลำดับความสำคัญในการช่วยเหลือและวางแผนร่วมกับภาคีเครือข่ายทุกระดับอย่างเป็นระบบ หัวใจสำคัญคือการบูรณาการทรัพยากรและงบประมาณจากหลากหลายส่วนเพื่อลดความซ้ำซ้อนและสร้างความเป็นเจ้าของปัญหาร่วมกันในท้องถิ่น

นอกจากนี้ ยังมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลติดตามผลควบคู่กับการถอดบทเรียนความสำเร็จเพื่อสื่อสารสู่สาธารณะและสร้างแรงขับเคลื่อนทางสังคม ท้ายที่สุดเป้าหมายคือการยกระดับโมเดลที่ประสบความสำเร็จไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายระดับอำเภอที่เชื่อมโยงถึงท้องถิ่น จังหวัด ประเทศ เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาจากแค่การสงเคราะห์เป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้าง ดังนี้

เปลี่ยนกระบวนการทัศน์: จากการสงเคราะห์เฉพาะหน้าสู่การเปลี่ยนโครงสร้าง

	อดีต: การสงเคราะห์แบบแยกส่วน		ปัจจุบัน: พัฒนาเชิงอำเภอแก่ง	
ข้อมูล	ใช้ฐานดิจิทัลเพียงอย่างเดียว (บนลงล่าง)		ใช้ข้อมูลผ่านการสอบทานทางสังคม (Poverty Forum)	
การจัดการ	สั่งการแบบแนวตั้ง ขาดเจ้าภาพร่วม		ก่อตั้งเป็น 'เจ้าของปัญหาและเจ้าภาพร่วม'	
งบประมาณ	ต่างคนต่างทำ พังพางภายนอก		บูรณาการข้ามสายงาน (Cross-functional) ลดความซ้ำซ้อน	
ผลลัพธ์	แก้ปัญหาเฉพาะหน้าแบบชั่วคราว		เลื่อนขั้นทางสังคม (Social Mobility) ในระยะยาว	

ภาพ : เปลี่ยนกระบวนการทัศน์ : จากการสงเคราะห์เฉพาะหน้าสู่การเปลี่ยนโครงสร้าง

1. เป็นกระบวนการทางสังคมเพื่อตรวจสอบและสร้างความแม่นยำของข้อมูล การใช้ข้อมูลจากฐานดิจิทัลเพียงอย่างเดียวอาจไม่สะท้อนความจริงทั้งหมด จึงต้องใช้ Poverty Forum หรือเวทีประชาคมเป็นเครื่องมือในการสอบทานข้อมูลร่วมกับคนในพื้นที่ กระบวนการนี้ช่วยให้นักจัดการเชิงพื้นที่และชุมชนร่วมกันตรวจสอบรายชื่อครัวเรือนที่ตกหล่นหรือข้อมูลที่คลาดเคลื่อน เพื่อยืนยันตัวตนคนจนที่แท้จริง รวมถึงสร้างการยอมรับตั้งแต่เริ่มต้น เพื่อลดแรงเสียดทานและเปลี่ยนสถานะของข้อมูลจาก 'ตัวร้าย' ให้กลายเป็นเครื่องมือที่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน

2. เป็นการจัดลำดับความเดือดร้อนและระบุกลุ่มเป้าหมาย เมื่อได้ข้อมูลที่แม่นยำแล้ว ขั้นตอนต่อมา คือ การวิเคราะห์ทุนการดำรงชีพ 5 มิติ เพื่อจำแนกกลุ่มเป้าหมายตามระดับความรุนแรงของปัญหา ตั้งแต่กลุ่มอยู่ลำบาก-อยู่ยาก-อยู่ได้-อยู่ดี การจัดลำดับความสำคัญช่วยให้ ศจพ.อ. หรือ พขอ. สามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดไปถึงมือผู้ที่เดือดร้อนเร่งด่วนแบบสงเคราะห์ก่อน เพื่อให้การช่วยเหลือสอดคล้องกับสภาพปัญหาจริงของแต่ละครัวเรือนยากจน และการให้ความช่วยเหลือผ่านศักยภาพ

3. เป็นการกำหนดเป้าหมายเชิงปฏิบัติการทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ตั้งเป้าหมายต้องมีความชัดเจนโดยระบุครัวเรือนเป้าหมายเพื่อการยกระดับรายได้ ไม่น้อยกว่า 20% (เชิงปริมาณ) ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพผ่านโมเดล แก่นเมนูต่าง ๆ¹⁹ เช่น ครัวเรือนมีความสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีวินัยทางการเงิน และเข้าถึงสวัสดิการของรัฐได้อย่างครบถ้วน การกำหนดเป้าหมายที่วัดผลได้เช่นนี้ ช่วยให้ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ในระดับอำเภอและตำบลเห็นภาพความสำเร็จที่ตรงกัน และใช้เป็นเกณฑ์ในการติดตามประเมินผลปฏิบัติการในระยะต่าง ๆ ตั้งแต่การสำรวจ จนถึงการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตามโมเดลแก่นตามบริบทของครัวเรือน เป้าหมายแต่ละกลุ่ม

4. การวางแผนกลยุทธ์และการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเห็นชอบร่วมกัน

โดยหัวใจสำคัญคือ ใช้ ‘อำเภอ’ ติงทุกภาคส่วนทั้งในอำเภอ หรือในท้องถิ่นและจังหวัด มาร่วมวางแผนผ่านกลไก พขอ. หรือ ศจพ.อ. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจ และวางแผนกลยุทธ์แนวทางการแก้ไขปัญหา เมื่อทุกคนเห็นชอบร่วมกันในแผนงาน จะช่วยให้เกิดความเป็น ‘เจ้าของปัญหาและเจ้าภาพร่วม’ ส่งผลให้แผนปฏิบัติการนั้นมีพลังในการขับเคลื่อนสูงและได้รับการสนับสนุนจากคนในพื้นที่อย่างแท้จริงมากกว่าแผนที่สั่งการลงมาจากส่วนกลางแบบ ‘บนลงล่าง’

5. เป็นการบูรณาการแผนงาน ทรัพยากร และการระดมทุน

ระบุกลุ่มเป้าหมายครัวเรือนยากจนและก้าวพ้นปัญหาการเมืองของข้อมูล และออกแบบกลยุทธ์แล้ว ต้องร่วมกันพิจารณาถึงแหล่งงบประมาณ และทรัพยากรอื่นที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเพื่อบูรณาการและลดความซ้ำซ้อน ผลักดันให้การขับเคลื่อนงานแก้ไขปัญหาความยากจนเข้าสู่แผนงาน นโยบาย หรือโครงการต่าง ๆ ระดับอำเภอ ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงหน่วยงานระดับท้องถิ่นและจังหวัด รวมทั้งผู้กระทำการต่าง ๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน เพื่อลดการพึ่งพางบประมาณจากภายนอกเพียงอย่างเดียว ซึ่งการทำงานร่วมกันแบบข้ามหน่วยงาน

¹⁹ การออกแบบ ‘โมเดลแก่น’ สามารถออกแบบได้ผ่านการทำงาน ‘อำเภอแก่น’ เนื่องจากมีภาคีเครือข่ายที่มีความเชี่ยวชาญแตกต่างกันหลากหลายด้าน รวมทั้งมีบทบาทหน้าที่ในการทำงานด้านการแก้ไขปัญหาความยากจนและการให้ความช่วยเหลือประชากรกลุ่มเปราะบางเชิงพื้นที่

(cross functional) จะนำไปสู่การจัดสรรงบประมาณในการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่ที่ตรงจุด ครอบคลุม และเกิดประสิทธิภาพโดยรวมยิ่งขึ้น

6. เป็นกระบวนการเรียนรู้ติดตาม และประเมินผล การกำหนดจุดตรวจสอบ หรือ Milestone ในแต่ละระยะช่วยให้ทีมงานสามารถติดตามความก้าวหน้าได้ทันที เช่น การติดตามผลผ่านระบบไลน์หรือแพลตฟอร์มต่าง ๆ หรือระบบที่แต่ละจังหวัดได้ออกแบบร่วมกัน เช่น Ubontogether, ศรีสະเกษ สุขเสมอกัน, หรือ Mukdahanconnect ซึ่งชี้ให้เห็นถึงกระบวนการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนที่ไม่ได้มองผิวเผินเพียงการวัดตัวเลขรายได้ แต่เป็นการสรุปบทเรียนและถอดประสบการณ์แก้ไขปัญหาความยากจนเป็นระยะ สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของภาคีเครือข่ายเพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานให้ยืดหยุ่นตามพลวัตความจนที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ประเมินผลอย่างต่อเนื่องช่วยให้สามารถติดตามการเปลี่ยนแปลงของครัวเรือนเป้าหมาย ว่าครัวเรือนใดสามารถเลื่อนขั้นทางสังคม (Social Mobility)

7. เป็นการจัดการความรู้และการสื่อสารสาธารณะ เพื่อการขับเคลื่อนระดับอำเภอเชื่อมโยงกับท้องถิ่นและจังหวัด ความสำเร็จในระดับอำเภอต้องถูกถอดบทเรียนให้เป็นชุดความรู้เพื่อสื่อสารสู่สาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นแบบออนไลน์และออนไลน์ หรือผ่าน Poverty Forum โดยมีสถาบันวิชาการในท้องถิ่นช่วยให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือและเป็นวิชาการ สื่อสารความสำเร็จและโมเดลการทำงานไปยังหน่วยงานระดับท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัดจะช่วยสร้างแรงกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการใช้ข้อมูลร่วมกันเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ เป็นการสร้างพลังบวกและลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชนผ่านการเผยแพร่เรื่องราวความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม

8. เป็นการขยายผลและการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย การนำตัวแบบหรือ ‘โมเดลอำเภอแก่งจน’ ที่ประสบความสำเร็จไปขยายผลในระดับจังหวัด หรือระดับสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย โดยนำเสนอต่อรัฐบาล หรือหน่วยงานส่วนกลางเพื่อปรับปรุงกฎระเบียบและวิธีการจัดสรรงบประมาณ ข้อเสนอเหล่านี้ต้องเน้นการสนับสนุนการใช้ฐานข้อมูลบูรณาการเป็นเครื่องมือหลัก การจัดการงบประมาณแบบบูรณาการ

สำหรับกลุ่มเป้าหมายแบบมุ่งเป้า และการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายที่หลากหลาย มากกว่าการพึ่งพากลไกหลักที่เป็นทางการเท่านั้น เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนแนวทางการแก้ปัญหาความยากจนจากการสงเคราะห์หรือการแก้ไขปัญห เฉพาะหน้า ไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนในระดับโครงสร้างนโยบายได้ในระยะยาว

9. เป็นการสร้างความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการแก้ไขความยากจน

เชิงพื้นที่ การสร้างความร่วมมือขับเคลื่อนงาน ‘อำเภอแก้งจน’ ของภาคีเครือข่ายผ่านกลไกเชิงนโยบาย ศพพ.อ. และ พชอ. ซึ่งถือเป็นโครงสร้างส่วนบนที่ทำหน้าที่บูรณาการอำนาจหน้าที่และทรัพยากรของรัฐลงสู่ระดับท้องถิ่นให้มีเอกภาพ โดยมีนายอำเภอเป็นประธานเพื่อเชื่อมโยงหน่วยงานระดับอำเภอทั้ง พัฒนาชุมชน สาธารณสุข ปกครอง ท้องถิ่น ประชาสังคม ชุมชน และครัวเรือนยากจน ให้ทำงานภายใต้เป้าหมายเดียวกัน ความสำคัญของกลไกเหล่านี้อยู่ที่การเป็น ‘แพลตฟอร์มกลาง’ ที่เปลี่ยนจากการทำงานแบบแยกส่วนเป็นการทำงานเชิงพื้นที่ (Area-based) ที่เข้มแข็ง ช่วยให้สามารถบรรจุแผนงานแก้งจนและโมเดลแก้งจนเข้าสู่ข้อบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างเป็นระบบ อีกทั้งทำหน้าที่เปลี่ยนผ่านโครงการวิจัยหรือกิจกรรมตามนโยบายรัฐบาล ให้กลายเป็น ‘ภารกิจปกติ’ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคล หรือสิ้นสุดระยะเวลาโครงการสนับสนุนจากภายนอก แต่โครงสร้าง ศพพ.อ. และ พชอ. จะยังคงทำหน้าที่เป็นหลักประกันในการดูแลกลุ่มเปราะบางและครัวเรือนยากจนอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ดี สำหรับมิติของกลไกความร่วมมือหลายภาคส่วน ความสำเร็จของการแก้งจนเชิงพื้นที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับภาครัฐเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยพลังจากทั้งส่วนท้องถิ่น เอกชน ประชาสังคม และชุมชน มาทำงานร่วมกันในลักษณะพหุภาคี ภาคเอกชนสามารถเข้ามาช่วยในการระดมทุน และการสนับสนุนองค์กรธุรกิจชุมชนเพื่อการเชื่อมโยงการตลาดที่เป็นธรรมในการช่วยเหลือครัวเรือนยากจน ขณะที่ภาคประชาสังคมและนักจัดการเชิงพื้นที่ที่มีใจรักชุมชนจะทำหน้าที่เป็น ‘โซ่ข้อกลาง’ ในการเข้าถึงครัวเรือนยากจนเชิงลึกเพื่อค้นหาทุนการดำรงชีพ 5 มิติ ที่ภาครัฐอาจมองไม่เห็น การทำงานร่วมกันเช่นนี้ช่วยให้เกิดการแบ่งปันข้อมูลและทรัพยากรที่มี

ความหลากหลาย นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละครอบครัว การตั้งศักยภาพของชุมชนออกมาเป็นผู้นำหนดกติกาและระเบียบด้วยตนเอง ยังช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การแก้ไขปัญหาความยากจนได้รับการยอมรับและมีการสนับสนุนจากคนในพื้นที่อย่างจริงจังและกว้างขวาง

สำหรับการบริหารจัดการความร่วมมือแบบภาคีเครือข่ายนั้น ถือเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการพลวัตความยากจนที่มีลักษณะของความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาให้เกิดความร่วมมือที่หลากหลายและลดช่องว่างของการทำงานแบบแยกส่วนตามโครงสร้างหน้าที่ของระบบราชการ กระบวนการอำเภอกำหนดเน้นการสื่อสารเชิงบวกต่าง ๆ เพื่อลดความขัดแย้งและแรงปะทะระหว่างหน่วยงานรัฐกับประชาชน โดยใช้ข้อมูลจากระบบต่าง ๆ เช่น TPMAP MSO Logbook, ThaiQM หรือระบบข้อมูลระดับครัวเรือนยากจนระดับจังหวัด PPPConnex มาเป็น ‘จุดร่วม’ ในการวางแผน การตัดสินใจและปฏิบัติการในพื้นที่ร่วมกัน การจัดการความร่วมมือในลักษณะนี้ช่วยสร้างความเท่าเทียมในอำนาจการต่อรอง ทำให้เสียงของคนยากจนถูกรับฟังผ่านเวที Poverty Forum และถูกนำไปจัดลำดับความเดือดร้อนอย่างเป็นธรรม การบริหารจัดการเครือข่ายยังรวมถึงการจัดการความรู้และการติดตามประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงจากระดับความเป็นอยู่ของครัวเรือนยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรม ความร่วมมือแบบบูรณาการนี้จึงไม่ใช่เพียงการทำงานร่วมกันตามหน้าที่ แต่เป็นการสร้าง ‘ระบบนิเวศ’ แห่งการเกื้อกูลที่ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนจนให้หลุดพ้นจากความยากจนได้อย่างมีศักดิ์ศรี

บทที่ 6

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

การขับเคลื่อน ‘อำเภอแก้งกัน’ ได้นำมาสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนเริ่มต้นจากการสร้างฐานข้อมูลที่แม่นยำผ่านกระบวนการทางสังคมและการสอบถามโดยคนในพื้นที่ เพื่อจำแนกกลุ่มเป้าหมายตามระดับความเดือดร้อนให้สามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างตรงจุดและเร่งด่วน โดยมีการกำหนดเป้าหมายเชิงปฏิบัติการที่ชัดเจนทั้งในด้านรายได้และการเข้าถึงสวัสดิการ ควบคู่ไปกับการวางแผนกลยุทธ์ที่ดึงทุกภาคส่วนมาร่วมเป็นเจ้าของปัญหา เพื่อสร้างแผนปฏิบัติการที่มีพลังขับเคลื่อนสูง การทำงานเน้นการบูรณาการแผนงานและทรัพยากรแบบข้ามหน่วยงานเพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งบประมาณระดับพื้นที่ พร้อมทั้งมีระบบติดตามประเมินผลที่ยืดหยุ่น ส่งเสริมการเลื่อนขั้นทางสังคมของครัวเรือนยากจนอย่างเป็นระบบ

นอกจากนั้น ต้องให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้และสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน จนนำไปสู่การถอดบทเรียนความสำเร็จ ขยายผลเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายระดับประเทศ นำไปสู่การปรับปรุงโครงสร้างงบประมาณและกฎระเบียบที่เอื้อต่อการแก้ปัญหาความยากจนในระยะยาว ดังนี้

- 1) กระบวนการทางสังคมเพื่อตรวจสอบและสร้างความแม่นยำของข้อมูล สอบถามข้อมูลร่วมกับคนในพื้นที่และยืนยันตัวตนคนจนที่แท้จริง ผ่านกระบวนการ Poverty Forum, เวทีประชาคม, หรือฐานข้อมูลดิจิทัล โดยนักจัดการเชิงพื้นที่ (ADM-ARM) ชุมชน เพื่อให้เกิดความถูกต้องของรายชื่อครัวเรือนยากจนและการยอมรับข้อมูลจากคนในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลที่มีความแม่นยำ ลดความคลาดเคลื่อน และสร้างการยอมรับร่วมกัน

2) การจัดลำดับความเดือดร้อนและระบุกลุ่มเป้าหมาย จำแนกกลุ่มเป้าหมายตามระดับความรุนแรง (อยู่ลำบาก-อยู่ยาก-อยู่ได้-อยู่ดี) และจัดสรรทรัพยากรให้ถึงมือผู้เดือดร้อนเร่งด่วน ใช้กระบวนการวิเคราะห์ทุนการดำรงชีพ 5 มิติ โดยกลไก ศจพ.อ. หรือ พขอ. ให้สัดส่วนผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือเร่งด่วนตรงตามกลุ่มเป้าหมายที่วิเคราะห์ และการช่วยเหลือที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาจริงของแต่ละครัวเรือน

3) การกำหนดเป้าหมายเชิงปฏิบัติการทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กำหนดเกณฑ์ความสำเร็จที่ชัดเจนในการยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิต ไม่เดลแก๊จนเมนูต่าง ๆ การกำหนดเป้าหมายเชิงปริมาณ (รายได้เพิ่มไม่น้อยกว่า ...%) ทำงานผ่านภาคีเครือข่ายระดับอำเภอและตำบล ให้เห็นร้อยละของครัวเรือนเป้าหมายที่มีรายได้เพิ่มขึ้นตามเกณฑ์และเข้าถึงสวัสดิการรัฐ และครัวเรือนพึ่งพาตนเองได้ มีนัยทางการเงิน และเข้าถึงสวัสดิการครบถ้วน

4) การวางแผนกลยุทธ์และการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเห็นชอบร่วมกัน ดึงทุกภาคส่วนมาร่วมวางแผนและสร้างความเป็นเจ้าของปัญหาร่วมกัน ใช้กลไกอำเภอดึงภาคส่วนต่างๆ มาวางแผนกลยุทธ์เชื่อมโยงถึงท้องถิ่น จังหวัด ประเทศ ให้เกิดระดับการมีส่วนร่วมและความพึงพอใจของภาคีเครือข่ายในการจัดทำแผนปฏิบัติการที่มีพลังในการขับเคลื่อนสูงและได้รับการสนับสนุนจากพื้นที่

5) การบูรณาการแผนงาน ทรัพยากร และการระดมทุน ลดความซ้ำซ้อน และจัดสรรงบประมาณแก้ไขปัญหาให้ตรงจุด ทำงานร่วมกันแบบข้ามหน่วยงาน (Cross functional) ผลักดันเข้าสู่แผนงานระดับพื้นที่ หน่วยงานระดับท้องถิ่น หรือ จังหวัด ผ่านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสู่การมองเห็นจำนวนงบประมาณหรือทรัพยากรที่ได้รับการบูรณาการจากหลายภาคส่วน และจัดสรรงบประมาณที่มีประสิทธิภาพครอบคลุม และลดการพึ่งพางบประมาณจากภายนอก

6) กระบวนการเรียนรู้ ติดตาม และประเมินผล เพื่อติดตามความก้าวหน้า และสรุปบทเรียนเพื่อปรับปรุงการทำงานให้ยืดหยุ่นผ่านระบบข้อมูล โดยทีมงานขับเคลื่อนระดับพื้นที่ ภาคีเครือข่าย เป้าหมายคือการให้จำนวนครัวเรือนเป้าหมายที่

สามารถเลื่อนชั้นทางสังคม (Social Mobility) และกระบวนการทำงานที่ยืดหยุ่นตามพลวัตความจนและการถอดบทเรียนที่เป็นระบบ

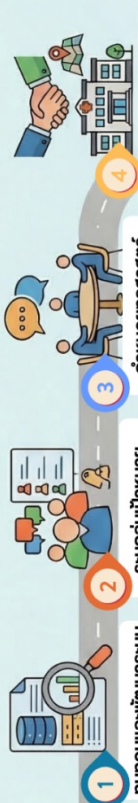
7) การจัดการความรู้และการสื่อสารสาธารณะ สร้างชุดความรู้และสื่อสารความสำเร็จสร้างแรงกระตุ้นต่อสังคม ถอดบทเรียน, Poverty Forum, สถาบันวิชาการในพื้นที่ กระทั่งเกิดจำนวนชุดความรู้ที่ถูกผลิตและช่องทางการสื่อสารที่เข้าถึงประชาชน และการสร้างพลังบวก ลดช่องว่างระหว่าง ‘รัฐ’ กับ ‘ครัวเรือนยากจน’ และความเชื่อถือในข้อมูล

8) การขยายผลและการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายยกระดับโมเดลที่สำเร็จสู่ระดับนโยบายและการปรับปรุงโครงสร้างงบประมาณ นำเสนอตัวแบบต่อรัฐบาลหรือการใช้ฐานข้อมูลบูรณาการเป็นเครื่องมือหลักในการแก้ไขปัญหาความยากจนที่มุ่งเป้าแม่นยำ เนื่องจากรัฐบาล หรือหน่วยงานส่วนกลาง หรือภาคีเครือข่ายหลากหลาย จะช่วยเปลี่ยนแปลงของกฎระเบียบหรือนโยบายการจัดสรรงบประมาณที่เป็นรูปธรรม และการแก้ปัญหาความยากจนในระดับโครงสร้างนโยบายในระยะยาว

อ้างอิง

- จันทร์ธา ธนะพัฒน์นางศ์ และคณะ. (2568). โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ และแก้ไข ปัญหาความยากจน จังหวัดอุบลราชธานี ระยะที่ 1 ปีที่ 3. มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี. ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากหน่วยบริหารและจัดการทุน ด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.).
- ทิวากร เหล่าลือชา และคณะ. (2568). การออกแบบอำเภอแก่นเงินเพื่อขจัด ความยากจนจังหวัดมุกดาหาร. ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากหน่วยบริหาร และจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.).
- แมน บุโรทกานนท์. (2563). โครงการพัฒนาระบบสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่ เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ. ได้รับทุน สนับสนุนการวิจัยจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.).
- เอมอร แสนภูวา และคณะ. (2568). โครงการการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อยกระดับ แพลตฟอร์มขจัดความยากจน แบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ จังหวัดศรีสะเกษ ระยะที่ 2 ปีที่ 3. ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากหน่วยบริหารและ จัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.).

เส้นทางขับเคลื่อนอำเภอ - ก้องถิ่นเก่ง จากแนวคิด Deploymentสู่การปฏิบัติงานเชิงพื้นที่

1 ทบทวนและพัฒนาระบบข้อมูลให้มีความพร้อม
นำข้อมูลจากระบบ PPP Connect มาวิเคราะห์ข้อมูลความยากจน และพัฒนาพื้นที่การวิจัย โดยผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ

2 รวบรวมกลุ่มเป้าหมาย และจัดความสำคัญ
จำแนกขนาดและลักษณะของ ปัญหาและตรวจสอบความ ถูกต้องของข้อมูลชุมชนและภาคี เครือข่าย

3 กำหนดยุทธศาสตร์ การจัดการเรียนรู้ ความยากจนเชิงพื้นที่
วิเคราะห์แนวทางและทรัพยากร เพื่อพัฒนา "นวัตกรรม" ที่เหมาะสม กับครัวเรือนแต่ละกลุ่มและจัดทำ แผนปฏิบัติการ

4 ปฏิบัติการร่วมในระดับพื้นที่
จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการร่วม (จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม) เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงาน ระบบข้อมูลและเชื่อมโยงการช่วยเหลือ ที่องไม่ครอบคลุม

5 สร้างระบบเรียนรู้ร่วม
จัดเวทีแลกเปลี่ยนระหว่างผู้เกี่ยวข้อง เพื่อสะท้อนกลับผลการปฏิบัติงาน และ ข้อเสนอแนะและใช้ระบบ DSS ในการ สืบค้น

6 ทำกับดีตาและสะท้อนกลับผลการดำเนินงาน
ติดตามความสำเร็จและอุปสรรค โดยไม่มีการสร้างเสริมและ ความนิยมในภาพของการร่วมกันนี้

7 สู่ผลงาน & กองกรเรียนรู้
สร้างความรู้จากการปฏิบัติงาน เพื่อขยายเป็นองค์ความรู้และจัดทำ คู่มือสำหรับผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้อง

8 ส่งเสริมให้เสนอ เพื่อการขยายผลเชิงนโยบาย
ประมวลผลการดำเนินงานทั้งหมดและจัดทำ เป็นเอกสารข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อให้ พื้นที่นำไปประยุกต์ใช้

ผลลัพธ์ที่คาดหวัง (Expected Outcome)

ระบบข้อมูลที่เป็นยา และเข้าถึงได้
มีการพัฒนาระบบข้อมูลที่เป็นยา เพื่อครอบคลุมยากจน และสร้าง ทางเลือกในการปฏิบัติงานเชิงพื้นที่

แผนยุทธการเรื่อง ระดับอำเภอ
มีแผนยุทธการเรื่องระดับอำเภอ ความยากจนเชิงพื้นที่ที่ชัดเจน การบูรณาการและทรัพยากร

ต้นแบบการแก้ (Prototype)
สร้างต้นแบบการแก้ระดับพื้นที่ และ นำเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

พลังบูรณาการ โดยนายอำเภอ
นายอำเภอเป็นบทบาท ในการบูรณาการ ความร่วมมือกับภาคี การรัฐ เอกชน ประชาสังคม องค์การระหว่างประเทศ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น 123 ถ.มิตรภาพ อ.เมือง จ.ขอนแก่น 40002
โทรศัพท์ 0-4320-2100 โทรสาร 0-4320-2100 ภายใน 44770
E-mail: kkuprinting@hotmail.com Website: <http://home.kku.ac.th/printingkku/>